

elnyelte egy útkereszteződés. Egyszer csak felriadtam: hűledezve csodálkoztam rá, hogy miért is nem hallhattam ott a járműben az esőcseppek koppanásait: az égszakadás szünetelt, a fekete, kövér felhők közül ki-kivillant a nap, forró, vakító fény. Emberek bújtak elő a házakból, a kocsmákból, tétován keringtek a pocsolyák körül, felfelé és egymásra pislogva. Már nem féltem, de a lábaim gyengék voltak, rogyadoztak: amikor kijutottam egy térre, le kellett roskadnom egy padra. Mit sem törődtem azzal, hogy még nedvesek a lécek. A ruhám úgyis csuromvíz. Mindegy. Az esernyőmet is elhagytam valahol – ez is mindegy. Felejteni, törölni gyorsan. És aztán... olvasni fogok? Hosszú, borzalmas hetek után végre olvasni? De nem volt könnyű nem gondolni a széttrancsírozott fejű lányra. Mélyet lélegeztem, szinte szétfeszítve tüdőmet, és gyorsan kihúztam a kabátom belső zsebéből egy átázott Keats-kötetet. Alig kezdtem azonban bele a versekbe, megriasztott egy érdes hang.

– Jó napot!

Ragyás, sebes arcú öregasszony állt előttem, rongyokban, kopott nejlonszatyor a kezében. Ezelős hidegség villogott apró szeméből.

– Tessék – néztem rá idegesen.

– Csak kérdezni akarok valamit. Hisz maga Istenben?

– Nem – feleltem szárazon.

– Akkor zokogni fog – indult tovább.

Egy pillanatig nem jött szó a számra. – De maga sem fog nevetni! – kiáltottam végül utána ingerülten.

Az öregasszony azonban a füle botját sem mozdította. Egy véres nyakú galamb toccsant mögéje, de erre sem fordult meg, csak ment tovább a hirtelen megint cseperegni kezdő esőben egy sugárút felé, ahol komótosan lassítani kezdett egy pánccélkocsi...

MACAULAY IDŐSZERŰSÉGE

Thomas Babington Macaulay (1800–1859) angol esszéíró, liberális politikus, történész. 1825-ben írt Milton-esszéje alapozta meg az angol történetírás „whig” vonalát, mely a szabadelvű eszmék fejlődéstörténeteként fogta fel az angol történelmet. A négerék emancipációját sürgető cikkével a legradikálisabb parlamenti reformpártiak közé került (SOCIAL AND INDUSTRIAL CAPACITIES OF NEGROES, 1827).

A másik nagy kortársi liberális, J. S. Mill gondolatvilágában az utilitarizmust bírálja (MILL ON GOVERNMENT, 1828) és joggal: „a nagyobb rész boldogsága” elv nem mindig egyeztethető össze az emberi jogok intranszigiens védelmével; például ha a nagyobb rész attól érzi boldognak magát, ha üldözi valamelyik etnikai vagy vallási kisebbségét, akkor haszonelvű érveléssel nehezen tudnánk bizonyítani eme boldogságvágy illegitím vol-

tát. 1829-ből származik a zsidók emancipációjáért való harc klasszikus darabja, mely 1831-ben jelent meg. Macaulay 1830-tól parlamenti tag, az 1831-es Reform Bill egyik előkészítője. 1834-ben Indiába megy: mint gyarmati képviselő is az angol liberalizmus elveit kívánja meghonosítani az ázsiai országban, és a felvilágosodás szellemi örököséként mindenekelőtt a nevelés eszközével (MINUTE ON INDIAN EDUCATION).

1838-ban tér vissza Angliába, és haláláig írja nagy történeti munkáját (THE HISTORY OF ENGLAND). Középpontjában az 1688-as dicsőséges forradalom „whig” értelmezése áll: az erőszakmentes átalakulás dicsőrete, szemben a kontinens (kiváltképp Franciaország) véres, „a múltat végképp eltörölni” vágyó forradalmaival.

A zsidók egyenjogúságáért érvelő röpirata a klasszikus liberalizmus mintadarabja: az előítéletek ellenében racionális érvelő, meggyőzni vágyó (ál?)naiv hittől a nemzeti és vallási elfogultságok iránti teljes érzéketlenségig mindaz jellemzi, ami a liberalizmus klasszikusainak szupranacionális szelleméről elmondható (mert a XIX. században a szabadelvűek és nem a szocialisták voltak az igazi „nemzetfölköttek”). Amikor azzal érvel, hogy képviselő- vagy polgármester-, foltozóvarga- vagy fogászválasztáskor mennyire közömbös, hogy az illető megessi-e a sonkát, hordé szakállt, vagy vasárnaponként templomba avagy szombatokonként a zsinagógába jár, akkor lényegében azt állítja, hogy ezek a dolgok a polgári-politikai életben nagyon nem fontosak, legalábbis nem fontosabbak, mint egy golf- vagy krikettklub megválasztása. S ez nemcsak a High Church és a tory tábor felzúdulását váltotta ki, hanem a választott nép mítoszának híveit is: hisz lehet-e annál fontosabb do-

log, mint különbözni a „hitelenekektől”. És a két elfogultság találkozott az elfogultságmentes indifferentizmus ellenében: Macaulay azon gondolata, hogy a „vörös hajúk” mássága csupán diszkriminációjuk következménye, éppúgy elfogadhatatlan volt a „vöröshajúságot” az isteni választottság jegyének tekintő ortodox rabbik számára, mint a zsidók nemzetközi összefogását a francia forradalom „zsidó-szabadkőműves összeesküvéséről” datáló ókonzervatívok szemében. A szent hagyományok megőrzését az üldöztetés is jobban biztosítja, mint az ezeket megvető mosollyal közömbösnek minősítő liberális emancipáció, mondták az előzők; a keresztény állam mindörökre elvesz, ha a nem keresztény elem egyenrangú részévé válhat, így ez utóbbiak. Az üldözöttek és az üldözők, akik a maguk különféleségét magasabbrendűséggel azonosították, abban megegyeztek, hogy a lehető legveszedelmesebb világnézet az, amely ez üldöztetéseket téjtét (sonkaevés, szakállviselés) tartja érdektelenné – legalábbis polgárjogi szempontból.

Persze ennek a nagy nemzeti és vallási indifferentizmusnak más kontextusban lehetnek valóban kétséges következményei: nem vagyok benne biztos, hogy a felvilágosult humanista gyarmati képviselőnek mindig igaza volt, amikor az indiai szokások, tradíciók és életformák modernizációjának, racionalizálásának vágyától hajtva az angol polgári jogrend és büntetőjog, iskolarendszer és családjog elveit kívánta ráerőszakolni a kétségkívül sokkal kevésbé felvilágosult és szabadelvű lakosságra. Ez ugyanis legfeljebb a rousseau-i „szabadságra kényszerítés” nagyon nem liberális útján lehetséges.

Ludassy Mária